

– Зміна поліцейського обладнання на більш пристосованого до використання жінками. Майже всі жінки мають структуру тіла, яка значно відрізняється від чоловіків, тож підрозділами поліції було вирішено придбати комплекти форми, що відповідають жіночим розмірам. Також, важливим є комплектування підрозділів зброєю та спеціальними засобами, що мають меншу вагу та розмір, що робить їх більш ефективними під час застосування жінками.

– Запровадження занять з персоналом, раптові перевірки робочих місць та програми іспитів допомагають протидіяти сексуальним домаганням та гендерній дискримінації. Соціологічними дослідженнями було підтверджено, що більшість жінок в підрозділах поліції зазнавали сексуальних домагань, або гендерної дискримінації, тож було вирішено запровадити ряд заходів задля нейтралізації даної проблеми [4].

Як висновок потрібно сказати, що ефективність забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності великою мірою зумовлюється тим, наскільки питання гендерної рівності інтегровані в інституціональну політику, внутрішню організаційну культуру та повсякденну діяльність органів виконавчої влади. Це означає, що на сьогоднішній день ми йдемо вірним шляхом та маємо можливість досягти високих результатів у розвитку нашого суспільства.

Список бібліографічних посилань

1. Крочук М.І. Гендерна рівність як складова загального принципу рівності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2011. № 4. с. 470.* URL: https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvsvy/04_2011/11kmizpr.pdf (дата звернення: 20.02.2022)

2. Гендерна рівність. Національна соціальна сервісна служба України. *Офіційний вебпортал.* URL: <https://nssu.gov.ua/genderna-rivnist> (дата звернення: 20.02.2022)

3. Дені Л. Гендерні питання у поліції. / Збірник інформаційно-методичних матеріалів «Гендерні питання у секторі безпеки». Посібник 2, Женева: DCAF, ОБСЄ/БДПЛ, ООН Жінки. с. 73. URL: <https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/Tool%20%20UA.pdf> (дата звернення: 20.02.2022)

4. Мартиненко О. Права жінок-правоохоронців та політика гендерної рівності : досвід інших країн у вітчизняному контексті. // Інформаційний портал «Права людини в Україні» / Харківська правозахисна група. 07.05.2009. URL: <https://khpg.org/1241689788> (дата звернення: 20.02.2022)

Отримано 22.02.2022

УДК 355.541.1:351.741

Віталій Володимирович ФЕДОРОВ,

завідувач кафедри вогневої підготовки факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid/0000-0001-6312-4746>;

Ольга Борисівна ПСКУНОВА,

викладач кафедри вогневої підготовки факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid/0000-0002-7221-4855>

СПЕЦІАЛЬНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Воєнний стан, запроваджений в Україні, призвів до зростання кількості вогнепальної зброї у населення, а російська агресія спричиняє активізацію диверсійних груп, які діють на території нашої держави. Наслідком цього може стати поява терористичних загроз та збільшення кількості злочинів, які вчиняються із застосуванням вогнепальної зброї. Чинне зако-

нодавство, яке регулює застосування зброї поліцейськими, не враховує низки ситуацій знешкодження злочинця шляхом його травмування чи вбивства, що створює для поліцейських юридичні та моральні перепони. Тому стає актуальним вивчення досвіду інших країн, які на законодавчому рівні запроваджують спеціальне застосування вогнепальної зброї з цією метою.

Ключові слова: спеціальне застосування вогнепальної зброї, вогнепальна зброя, поліція, снайпер, терористична загроза, тероризм.

Поняття спеціального застосування вогнепальної зброї сьогодні маловідоме в українському дискурсі, хоча у західних країнах уже не один рік тривають дискусії щодо його правових та етичних підстав. Це поняття охоплює застосування поліцейським чи військовослужбовцем, який входить до складу контртерористичної групи, вогнепальної зброї з приладдям для ураження цілей зі значних відстаней, іншими словами, ідеться про роботу снайпера зі знешкодження злочинця.

Українські правоохоронні органи вже мають незначний досвід затримання і знешкодження осіб, які захоплюють заручників. Проте, слід враховувати, що повномасштабна війна з росією і повоєнний період створюють нові загрози для нашої держави, зокрема зростання кількості злочинів, скоєних із застосуванням вогнепальної зброї та вибухових пристроїв. Це у свою чергу може призвести до збільшення випадків спеціального застосування зброї поліцейськими. Тому вивчення світового досвіду сприятиме у подальшому формуванню в Україні нормативної бази й чіткого алгоритму дій поліцейських підрозділів у випадках знешкодження озброєних злочинців.

У світовій практиці спеціальне застосування вогнепальної зброї поділяється на «рятівний постріл», коли стрілець самостійно оцінює ситуацію, рівень загрози для заручників і визначає доцільність застосування зброї, та «постріл за наказом», коли дозвіл на знешкодження злочинця надається прокурором чи суддею до початку операції або у її перебігу. Перший вид дозволяє швидше реагувати на обставини, але покладають значну відповідальність зі прийняті рішення на поліцейського, другий – може призвести до зволікання та, як наслідок, людських жертв у результаті дій злочинця.

Враховуючи, що в більшості держав сьогодні смертна кара, як найсуворіший вид покарання за злочини, скасована, головним предметом дискусій щодо спеціального застосування вогнепальної зброї є зіткнення права людини на життя (найвищого права) та права поліцейських підрозділів на вжиття усіх необхідних заходів для припинення неправомірної поведінки особи чи групи осіб, аж до фізичного знищення. Тому на законодавчому рівні існують різні підходи до того, який захід поліцейського примусу є допустимим під час припинення злочину.

У Бельгії, яка вже зазнавала терористичних загроз, спеціальне законодавство визначає випадки застосування вогнепальної зброї поліцейськими. При цьому до уваги мають братися усі пов'язані з цим ризики, а застосування такого заходу примусу має бути розумним і зіставним із потенційною загрозою. Загалом бельгійське законодавство у цьому питанні дещо збігається з українським, з тою відмінністю, що будь-якому застосуванню зброї має передувати попередження про намір її застосування, якщо тільки таке попередження не зводить нанівець зусилля поліцейського [2, с. 34-35]. Однак чинне законодавство не передбачає випадків застосування вогнепальної зброї на значних відстанях, коли таке попередження фізично не можливе, що створює юридичну дилему як для керівника контртерористичної групи, так і для самого снайпера.

У Нідерландах поліцейських може застосовувати вогнепальну зброю або за наказом командира, або з «делегуванням команди “вогонь”». У першому випадку наказ має бути оформлений належним чином (як правило, оформлюється заздалегідь у письмовій формі), у другому – командир «делегує» виконавцеві право такого наказу перед початком операції, наприклад, якщо злочинець відкриває вогонь у бік поліції, то снайпер, маючи делегований наказ, може знешкодити такого злочинця (делегування може відбуватися, наприклад, фразою: «якщо буде ситуація, коли хтось відкриє по нас вогонь, можеш знешкодити цю особу») [2, с. 37-38]. Отже,

право самостійно оцінити ситуацію і прийняти рішення про застосування вогнепальної зброї надається поліцейському лише у виняткових випадках.

Латвійське законодавство, як і українське, не містить поняття рятівного пострілу або пострілу за наказом чи взагалі спеціального застосування вогнепальної зброї. Згідно із законом про поліцію у випадку терористичної загрози поліцейській самостійно приймає рішення та несе повну відповідальність за нього [2, с. 38], що у разі помилки чи неправильної оцінки ситуації може створити для поліцейського загрозу відповідальності за перевищення заходів примусу.

У Німеччині юрисдикція майже усіх земель дозволяє рятівний постріл, який далеко не завжди визначається як крайній захід припинення злочину, а може застосовуватися без вжиття менш суворих заходів поліцейського примусу. Головними умовами спеціального застосування вогнепальної зброї є принцип співмірності й мінімального завдання шкоди третім особам [2, с. 109]. Це надає поліцейському певною мірою свободу прийняття рішення та дозволяє у критичній ситуації не відволікатися на юридичну оцінку обстановки, а миттєво приймати рішення про спеціальне застосування вогнепальної зброї.

В Ізраїлі поряд зі спеціальним застосуванням вогнепальної зброї використовується поняття цілеспрямованого вбивства (*targeted killing*), під яким мається на увазі знешкодження злочинця не як реакція на наявну терористичну загрозу, а як її попередження. Як правило, воно здійснюється військовими формуваннями поза судовою процедурою або на полі бою [1]. Така практика сьогодні викликає чимало дискусій серед юристів та захисників прав людини, оскільки нівелює права людини, однак в умовах війни такий підхід доводить свою ефективність і дозволяє не так усувати наслідки терористичних актів, як попереджати їх.

Досвід сусідньої Польщі прикметний наявністю окремого закону, який регулює застосування заходів примусу та вогнепальної зброї. Він визначає коло органів та осіб, уповноважених на застосування спеціальних засобів і вогнепальної зброї, правила їх застосування і порядок документування таких випадків [4]. Як і в Україні, вогнепальна зброя тут застосовується лише у випадках, коли інші заходи примусу виявилися недостатніми або неможливими у ситуації, що склалася. Однак, закон зобов'язує поліцейського спершу попередити голосом про намір застосування зброї, а якщо такий вигук виявився неефективним, дозволяє зробити попереджувальний постріл у безпечному напрямку. Застосування вогнепальної зброї без попередження можливе лише у випадку, якщо таке попередження призведе до прямої загрози життю або здоров'ю поліцейського чи іншої особи. [4]. Крім того, у Польщі наявний закон про анти-терористичну діяльність, яким запроваджено поняття спеціального застосування вогнепальної зброї [3].

Ст. 46 Закону України «Про Національну поліцію» визначений вичерпний перелік підстав для застосування поліцейськими вогнепальної зброї, якому має передувати попередження про намір її застосування. В окремих чітко визначених законом випадках дозволяється застосування зброї без попередження. Це означає, що поліцейський у кожному випадку має самостійно оцінити ситуацію та визначити доцільність найсуворішого заходу примусу.

Крім того, прийнято низку нормативно-правових актів, які окремо регулюють застосування вогнепальної зброї, зокрема й цивільним населенням, які, фактично, запроваджують «рятівний постріл» з урахуванням принципу завдання найменшої шкоди. Специфікою цих актів є те, що вогнепальна зброя може застосовуватися лише проти російського агресора, а норми діють лише в період воєнного стану. Однак, чинним законодавством не визначено спеціального застосування вогнепальної зброї у випадку терористичних загроз, що у майбутньому може створювати юридичні й моральні перепони у діяльності поліцейських.

Список бібліографічних посилань

1. Coracini C. E. F. Targeted Killing of Suspected Terrorists During Armed Conflicts: Compatibility with the Rights to Life and to a Due Process? // III Anuário Brasileiro De Direito Internacional. V. 2. P. 34–45. URL: <https://www.corteidh.or.cr/tablas/r27148.pdf> (дата звернення: 19.02.2022).

2. Specjalne użycie broni: stan obecny, zagrożenia propozycje rozwiązań / red.: K. Jałoszyński, W. Zubrzycki, J. Stelmach. Szczytno, 2017. 370 s.

3. Ustawa z 10 czerwca 2016 r. o działaniach antyterrorystycznych, DzU z 2016 r., poz. 904. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20160000904> (дата звернення: 27.02.2022).

4. Ustawa z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej, poz. Dz.U. 2013 poz. 628. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20130000628> (дата звернення: 17.02.2022).

Отримано 20.02.2022

УДК 159.9

Михайло Володимирович БУТЕНКО,

*аспірант відділу організації освітньо-наукової підготовки
Харківського національного університету внутрішніх справ*

СОЦІАЛЬНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ОДНА З ВАЖЛИВИХ ОСОБИСТІСНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ПРАЦІВНИКА ПОЛІЦІЇ

Розглянуто розуміння соціального інтелекту у класичному вигляді. Зазначено необхідність соціального інтелекту у роботі працівників поліції з метою підвищення їх ефективності.

Ключові слова: *соціальний інтелект, поліцейський, співпраця, поведінка людей.*

При постійному ускладненню соціальних процесів у суспільстві у людей виникає потреба розвивати власні здібності, особливо ті, котрі стосуються розуміння та прогнозування взаємостосунків та поведінки інших людей. У той же час особливу увагу привертає факт, чому певні особи, які не мають якихось великих талантів або значних інтелектуальних здібностей, можуть досягати значного успіху в соціальній взаємодії з людьми, що дозволяє їм досягати не тільки успіху у взаємодії з іншими, а й досягати значного кар'єрного росту. У зв'язку з цим все більше науковців у своїх працях розглядають такий компонент особистості, як соціальний інтелект.

Поняття соціального інтелекту вперше було введено американським психологом Е. Торндайком в 1920 році, який розглядав його як специфічну пізнавальну властивість, яка забезпечує успішну взаємодію з людьми, виконуючи при цьому функцію прогнозування поведінки інших осіб [1]. Значний вклад в дослідження соціального інтелекту було внесено Дж. Гілфорд, який розглядав соціальний інтелект як систему інтелектуальних здібностей пов'язаних з пізнанням поведінкової інформації та визначав його як систему інтелектуальних здібностей, що можуть бути описані в просторі трьох змінних: зміст, операції, результати. Він у своїх працях підкреслює, що розуміння поведінки інших людей і самого себе досить часто має невербальний характер, що необхідно для ефективної міжособистісної взаємодії та успішної соціальної адаптації. Соціальний інтелект реалізує пізнавальні процеси, пов'язані з відображенням людини як партнера по спілкуванню і діяльності [2]. Необхідно звернути увагу, що Г. Олпорт визначив соціальний інтелект як особистісну властивість, котра забезпечує можливість розуміти інших людей, і таким чином пристосовуватися краще до навколишньої дійсності [3].

П. Вернон, Т. Хант також наголошували на тому, що соціальний інтелект це перш за все вміння легко знаходити спільну мову з оточуючими людьми, можливість поставити себе на місце іншої людини [4].

Отже необхідно відмітити, що найбільш вичерпне визначення соціального інтелекту пов'язано із сукупність здібностей особи, які визначають успішність соціальної взаємодії, включають у себе здатність розуміти поведінку іншої людини, свою власну поведінку, а також